

b

Luis Kerol

DNEVNIK S
PUTOVANJA U RUSIJU
I DRUGA ČUDESA

edicija

KIRKA (knjiga br. 36)

priređivanje, pogovor i

prevod s engleskog

Dejan Acović

uredništvo

Aleksandar Šurbatović

Tamara Krstić

Tijana Janković

lektura

Vesna Crepuljarević

Recikliraj, zasadi,

brini se o prirodi onako kako

se ona oduvek brinula o nama.

sadržaj

<i>Dnevnik s putovanja u Rusiju (1867)</i>	7
<i>Predgovor</i>	79
<i>Zamak odjeka</i>	83
<i>Legenda o „Škotskoj”</i>	96
<i>Trgovac finim sentimentom</i>	105
<i>Izvanredna fotografija</i>	117
<i>Fotograf na terenskom radu</i>	123
<i>Štap sudbine</i>	133
<i>Vilhelm fon Šmic</i>	152
<i>Ajza u Oksfordu</i>	169
<i>Blanko ček</i>	179
<i>Strofa iz anglosaksonske poezije</i>	187
<i>Složena pitanja</i>	190
<i>Alisa sa one strane ogledala – izostavljeno poglavlje</i>	193
<i>Alisa na sceni</i>	200
<i>La Guida di Bragia</i>	209
I čin	210
II čin	218
III čin	228
Epilog	238
<i>Pogovor: Luis Kerol – večiti dečak engleske književnosti</i>	238

dnevnik s putovanja u rusiju

12. jul.

Sultan^o i ja stigli smo u London skoro u isto vreme, ali na različite stanice – *ja* sam sišao na Pedingtonu a on na Čering krosu; moram priznati da je na ovoj drugoj bilo više okupljenih. Treće mesto koje je privlačilo pažnju bila je palata gradonačelnika, gde su se okupili belgijski dobrovoljci, odakle je, oko šest, potekla nepregledna reka omnibusa, nakrcana junacima, i krenula na istok.** Ovo je značajno odložilo moju kupovinu, tako da nisam pošao sa Čeringa prema Doveru sve do 8.30; kada sam stigao pred „Lord Worden“,*** Lidon je već bio tu.

* Osmanski sultan Abdul Aziz (vladao 1861-1876), koji se tada nalazio u zvaničnoj poseti Londonu.

** Radi se o ekspedicionom korpusu koji su zapadne sile uputile na Krit tokom ustanka tamošnjeg grčkog življa.

*** Parobrod na liniji Dover-Kale.

13. jul

Doručkovali smo, kao što je dogovoreno, u 8 – odnosno tada smo seli za sto i grickali hleb i maslac, dok su se pripremali kotleti, a taj će se veliki događaj odigrati pola sata kasnije. Molećivo smo se obraćali konobarima u prolazu a oni su nam odgovarali: *stižu gospodine*, umirujućim tonom, potom smo probali nešto strože, na šta su oni rekli: *stižu, gospodine*, pomalo uvređeni; nakon ovih zamerki povukli su se u svoje jazine i sakrili se iza kredenaca i poklopaca za sudove, pa opet kotleti stigli nisu. Složili smo se da je od svih vrlina koje konobar može pokazati ova sklonost odlaganju najmanje poželjna. Tada sam izneo dva značajna predloga, oba odbijena pri prvom glasanju – prvi da smesta napustimo sto i da odbijemo da platimo kotlete, a drugi da potražim vlasnika te da izjavim zvanični protest protiv svih konobara, što bi svakako donelo opštu pometnju a možda i kotlete.

Kako god, oko 9 nađosmo se na palubi broda, nakon što su se u njega ispraznila dva voza, jedna veoma uspela imitacija velike piramide načinjena je na palubi, a tom smo zanimljivom poduhvatu ponosno doprineli sa dva ručna kofera, potom isplovismo. Pero nije u stanju da opiše patnje nekih od putnika tokom naše lagane plovidbe od 90 minuta; moje sopstveno osećanje: nisam za *ovo* dao pare. Tokom celog puta padala je jaka kiša, čineći naše kabine (bili smo široke ruke da ih iznajmimo), veoma poželjnim i skrovitim mestom, pa ipak je

duvalo kao napolju. Dospeli smo u Kale u uobičajenu gomilu prijateljski nastrojenih domorodaca koji su nudili usluge svih vrsta; na sve te ponude odgovarao sam prosto: *Non!* Verovatno nije bio prikladno u svim slučajevima, ali poslužilo je tome da ih se oslobodimo; jedan po jedan ostavljali su me na miru, ponavljajući *non* u različitim varijacijama, ali svaka je izražavala gađenje. Nakon što se Lidon pobrinuo oko prtljaga prošetali smo se po tržnici koja se belela od ženskih kapa i odzvanjala od njihovog piskutavog brbljanja...

Put do Brisela bio je ravan i jednoličan, toranj Sent Omera i katedrala sa pet tornjeva u Turneu bile su jedine značajnije građevine. Od Lila do Turnea društvo nam je pravila jedna porodica, dvoje dece od otprilike 6 i 4 godine; mlađe uopšte nije prestajalo da govori ni za trenutak tokom čitavog puta. Načinio sam crtež malog stvorenja koji je porodica pogledala a original je izrekao svoje slobodno (rekao bih i povoljno) mišljenje. Majka ju je poslala, dok su izlazili iz kočije, da nam poželi *bon soir* i po poljubac.

U Blandenu, na belgijskoj granici, naš je prtljag raspakovan, pregledan – bolje reći bačeno je oko na njega – i ponovo spakovan; nije koštalo ništa, ovo mi je bio prvi ispit koji sam prošao bez takse.

Odavde do Brisela u društvu nemačkih saputnika. Glavna odlika pejzaža koju sam zapazio je ta da je drveće zasađeno u pravim linijama miljama dugim; pošto su se skoro sva naginjala u istom pravcu,

ličila su mi na duge kolone iscrpljenih vojnika koji marširaju preko ravnice; neka su bila u četama, neka u stavu *mirno!*, ali najveći broj beznađežno se teturao, onako pognuto, kao pod težinom nekih nepostojećih naprtnjača.

U Briselu smo otišli u *Hotel Belvi* a nakon skromne večere, *tres simple*, pošto se sastojala od samo sedam jela – izašli smo u šetnju; čuvši muziku u javnom parku pošli smo tamo; tu smo sedeli jedan sat ili duže, slušajući veoma značajne kompozicije za orkestar, nalik izvođenju na krumhornu,* sa stotinu ljudi koji su sedeli za malim stolovima među stablima a čitav prostor bio je osvetljen.

14. jul.

Otišli smo u crkvu Svete Gudule, najlepšu u Briselu, oko 10. Nije mi se posebno dopala, jer iako se moglo priključiti službi, ako se uopšte išta čulo, tek poneka reč mogla se uhvatiti tu i tamo; pored toga, dve stvari odvijaju se istovremeno: hor peva himne itd, dok sveštenik obavlja, sasvim nezavisno, svoj deo službe – a čitava gomila sveštenika nesprestano se kreće u procesijama, kleknuvši za trenutak ispred oltara (što je svakako prekratko za bilo koji oblik posvećenosti), i vraćajući se na svoja mesta. Pažnja na glavna mesta u službi bila je usmeravana oštrom zvonjavom koja je, kada se zaori, zaglušivala sve. Neki od ljudi oko nas bavili su se sopstvenom

* Stari duvački instrument, nemački: krummhorn.

posvećenošću (čovjek pokraj mene, nemajući stolicu da klekne, klečao je na podu odbrajajući svoje molitve brojanicom), neki su jednostavno posmatrali a narod je ulazio i izlazio čitavo vreme. Pratio sam službu kad god sam mogao da shvatim šta se događa, čak i sa Lidonom nalazio poznata mesta, pošto je uopšte uzev bilo nemoguće pohvatati reči; sve je bilo veoma teško shvatiti kao službu u kojoj pastva učestvuje – sve je izgledalo kao da se događa *za* nju. Muzika je bila divna, podizanje dima od tamjana bilo je veoma živopisno – dva dečaka, odevena u skerletno i belo, stojeći pred oltarom, licem prema njemu, mahala su kadionicama u ritmu muzike. Kasnije je započela ceremonija koja se odvija samo jednom godišnje, velika *euharistijska* procesija kroz grad; posmatrali smo kada je pošla, potom čekali da se vrati, za šta je trebalo čitav sat. Na čelu je stupao odred konjice! Za njim duga povorka dečaka, najvećim delom odeveni u skerletno i belo, neki od njih nosili su vence od papirnatog cveća na glavi, neki sa zastavama, a neki sa korpama punim papira u boji, koji su pretpostavljam bacali usput – potom duga povorka devojčica odevenih u belo, s dugim belim velovima; potom ljudi koji su pevali, sveštenici, svi sjajno odeveni i sa zastavama koje su bivale veće i sjajnije tokom procesije; potom je nošen veliki kip Device Marije, sa malim Hristom, na pijedestalu u obliku polulopte ali spljoštenijem i prekrivenim veštačkim cvećem – potom još zastava – potom veliki baldahin na četiri stuba pod kojim

su išli sveštenici koji su nosili hostiju; mnogo ljudi padalo je na kolena dok je procesija prolazila. Bila je to najsjajnija ceremonija koju sam ikada video i odavala je lep utisak, međutim, bila je previše teatralna i nestvarna. Gužva je bila ogromna, ali sve se odvijalo u najboljem redu – mora da bilo na hiljade prisutnih.

Po podne je Lidon otišao nekim prijateljima a ja sam prošetao do Gran Plasa i uživao u pogledu na Gradsku većnicu; trg je poznat kao veoma lep primer domaće gotike. Otišli smo u englesku crkvu uveče, ali služba je bila pomerena za po podne.

15. jul

U 9.45 pošli za Keln u koji smo dospeli (bez ikakvih avantura usput) u 4. Tu je prtljag prošao kroz još jedno ispitivanje, još površnije nego prošlog puta, pošto moj kofer nisu ni otvarali. Proveli smo otprilike jedan sat u katedrali, koju neću pokušavati da opišem detaljnije, osim što ću reći da je najlepša od svih crkava koju sam ikada video ili bio u stanju da zamislim. Ako bi neko mogao da zamisli duh pobožnosti otelotvoren u nekom materijalnom obliku, to bi bila ova građevina.

Uveče smo se ponovo prošetali, prešli preko reke, i tako imali divan pogled na grad. Bilo je to nakon izvrsne večere (sve večere do sada bile su takve), popili bocu Rudešajmera koji je u potpunosti opravdao opasku veselog konobara koji nam ga je

preporučii – *to je dobro vino, pretpostavljam*. Naš hotel zvao se *Du Nord*.

16. jul

Obišli smo još nekoliko crkava, a utisak je takav da nemam neku određenu predstavu ni o jednoj. Na primer: *Crkva Svete Ursule i 11 000 devica*, čije su kosti pohranjene u pretince sa vratima od stakla, premda su teško vidljive; *Sveti Gereon*, još jedna kosturnica, sa neobičnim desetostranim tornjem; *Crkva Apostola*; *Sveti Petar*, u kojoj je Rubensova oltarska slika raspeća Svetog Petra (blizu nje videli smo kuću sa natpisom koji potvrđuje da je Rubens ovde rođen); *Sveta Marija in Capitolio*.

Lidon je otišao u restoran, u jedan i po, a ja sam iskoristio priliku da se vratim do Svetih Apostola, gde sam prisustvovao venčanju. Bilo je tu dosta ljudi, i mnogo dece koja su trčala tamo-amo iz crkve, ali veoma tiho i ni nalik engleskoj deci. Svatovi su ušli kroz balustradu, gde su klečali, (sve vreme) za časnom trpezom. Služba je započela, čini mi se, molitvama i nekim pitanjima i odgovorima, nakon čega je jedan sveštenik, nemarno naslonjen na oltar, zatvorio svoju knjigu i održao podugačak govor, bez prethodne pripreme, kako se činilo – potom im je mahnuo onim što je ličilo na posudu sa svetom vodicom – potom je crkvenjak doneo i stavio na oltar knjigu, mastionicu i pero; sveštenik se dugo zabavio upisivanjem podataka u nju, tokom čega su mu prišla dva gospodina i nešto mu šaputala, mislim da

su mu saopštili svoja imena kao svedoka – potom se sveštenik blago poklonio svadbenoj povorci i sve se okončalo. Obilazeći crkve bio sam zapanjen koliko ljudi ima u njima, zabavljenih ličnim bogoslužjem. U jednoj od njih bile su tri žene koje su se u isti mah ispovedale trojici različitih ispovednika; lica su pokrivala rukama a sveštenici su držali maramice na licu, ali nije bilo zastora. Bilo je mnogo dece koja su sama došla, činilo se, radi molitve; neka su nosila knjige, ali ne sva – mahom bi se, kako mislim, osvrnula na nas dok smo prolazili, ali uskoro bi se vratila svojim molitvama; jedno po jedno bi ustajala i polazila, očigledno su ulazila i izlazila kako im se prohte. Nisam primetio muškarce ili dečake na molitvi (premda ih je bilo mnogo na nedeljnoj službi u Briselu)... Po podne smo otišli na vrh katedrale odakle smo imali sjajan pogled na grad sa njegovom gomilom belih zidova i sivih krovova, mnogo milja od Rajne. Dogovorili smo se da odemo u Berlin tokom noći te smo seli na voz u 7.15 i stigli u Berlin ujutro. Sedišta u kolima mogla su da se izvlače, tako da su činila veoma udoban krevet; bio je i zastor od zelene svile da se prevuče preko svetiljke kad bismo hteli da zamračimo; veoma ugodno proveli smo noć, premda sa žaljenjem napominjem da Lidon nije spavao.

17. jul

Kada nam je u Berlinu zatrebao prevoz (ovde nazvan droški), do *Hotel de Russie*, dali su nam

karticu sa brojem, tako da smo bili *obavezani* da uzmemo kola s tim brojem na stanici – ovo je pravilo koje ne bi poživalo u Engleskoj. Tokom dana pogledali smo sjajnu konjaničku statuu Fridriha Velikog (Rauhovu), te poznatu Amazonku koju napada tigar (Kisovu), i prilično brzo obišli dve galerije, a obe bi trebalo ispitati detaljno, ako budemo u prilici. Ručali smo u 3 u jednom restoranu. (Beleška: *potage a la Flamande* znači jagnjeća čorba; pačestina se jede sa trešnjama; a to *nećete* poželeti, ako hoćete da vam pribor bude čist); uveče smo šetali, videli smo da se služba odvija u crkvi Svetog Petra (evangličkoj) te smo otišli i dvadeset minuta slušali veoma rečitu spontanu propoved na nemačkom; propovednik je završio dugom spontanom molitvom, potom je ustao (svi su ustali s njim), i blagoslovio nas raširenih ruku; tada su zagrmelje orgulje, propovednik se povukao, pastva je posedala i otpevala veoma melodioznu himnu.

18. jul

Po drugi put smo otišli u galeriju (u kojoj se nalazi 1243 slika), postavku je uredio veliki likovni kritičar Vagen. U njegovom katalogu, međutim, ima veoma malo ili nimalo likovne kritike, samo pobraja ono što se ima videti na svakoj slici. Većina slika je na sakralne teme, mnogobrojne su Bogorodice s detetom, obrađene veoma raznolikim stilovima; na mnogima se pojavljuje Sveti Sebastijan (proboden

strelama) – na nekim, Marija je položila dete na zemlju i moli se pred njim klečeći; na jednoj, veoma lepog kolorita, Josif je prikazan u snu dok mu anđeo šapuće u uho. Ima jedna lepa slika Vavilonske kule sa hiljadama likova; druga je Edenski vrt, zakrčen svim vrstama životinja i ptica; neke su veoma poznate po gravirama, kao što je *Iskušenje Svetog Antonija*. Jedan od najlepših prikaza *kraja sveta* koji sam ikada video bio je Van Vejdenov triptih, koji prikazuje scene nakon smrti Gospoda našeg – na jednoj Marija plače, svaka suza pažljivo je naslikana polulopta (tako rekući), sa sopstvenom svetlom tačkom i sopstvenom senkom; ima jedna knjiga koja počiva na tlu poluotvorenih stranica a senka kopče prelazi preko ivice listova; iako senka nije ni jedan inč duga, umetnik je i u najmanji prostor između stranica pažljivo preneo senku duž površine donjeg lista. Opšti utisak o slikama jeste taj da ne poseduju lepotu, međutim, jedva bi čovek našao neku na kojoj podrobnije posmatranje ne bi otkrilo čuda u izvođenju. Trebalo bi mnogo vremena da bi se koliko-toliko odala dužna počast galeriji. Nakon večere padala je jaka kiša tako da smo se samo nakratko prošetali do drevne crkve Svetog Nikole.

19. jul

Ustali smo (uz pomoć budilnika) u 6.30 i doručkovali nešto posle 7.30. Toga jutra smo posetili crkvu Svetog Nikole koja je imala jednu novinu za mene: prolaz u potpunosti zaklonjen koji

okružuje apsidu na istočnom delu, izvan kolonade, oltar je unutar kruga sa uobičajenom gomilom mermernih skulptura; iza njega je opet ikonostas sa starim slikama (uglavnom prizori iz Pisma), a svaka priziva sećanje na nekog preminulog. Tu smo videli i Pufendorfov grob.* Odavde smo otišli do Zamka, ili kraljevske palate, provedeni smo sa gomilom drugih posetilaca kroz niz sjajnih odaja i prostrane kapele kružnog oblika; posvuda, sve što je moglo da bude pozlačeno, pozlačeno je. Veliko stepenište kojim smo se popeli nije bilo stepenište nego neka vrsta popločanog puta koji se lagano uzdiže; to me je odmah podsetilo na neke ulice u Vitbiju a nakon što smo videli odaje i platili našem vodiču, nije se više obraćala pažnja na nas, ostavljeni smo da izađemo kako znamo i umemo, niz vijugavo zadnje stepenište između korpi i radnika koji su radili na popravkama – a u tome se nahodi duboka moralna pouka: *Takva je sudbina prinčeva*. Ostatak jutra posvetili smo galerijama.

Nakon večere otišli smo, na krovu omnibusa, u Šarlotenburg (neke četiri milje na zapad), sa sjajnim panoramskim pogledom na *Unter den Linden*.** Tu ima još jedna palata i nekoliko veoma lepih poseda, ali jedino što je stvarno značajno jeste kapela u

* Samuel fon Pufendorf (1632-1694), nemački pravnik i politički filozof.

** Poznati bulevar u centralnom distriktu Berlina.

kojoj počiva princeza.* U njenoj grobnici nalazi se prefinjena mermerna statua koja počiva na sofi – veoma snažan efekat postignut je time što je nekoliko prozorskih okana popunjeno staklom ružičaste boje što mermeru daje neopisivu mekoću i sanjivost.

Kasnije tokom večeri prošetali smo do jevrejske sinagoge, za koju kažu da je vredna posete – to nam je rekao jedan gospodin iz Njujorka kojeg smo susreli (sa ženom) za večerom; čini se da su fini ljudi. Nisu znali ni reč nemačkog, tako da su uvideli da je život jedna veoma komplikovana rabota.

20 jul.

Dan smo započeli posetom jevrejskoj sinagogi, u kojoj se odvijala služba; ostali smo do kraja; sve to bilo je sasvim novo za mene i veoma zanimljivo. Zgrada je sjajna, skoro čitava unutrašnjost bila je pozlaćena ili ukrašena na neki dugi način – lukovi su bili skoro polukružni, mada je bilo i nalik gotskim, istočni deo zasvođen je kružnom kupolom pod kojom se nalazi manja kupola na stubovima, gde se nalazi zavetni kovčeg (sakriven zastorom), u kojem se nalaze svici Zakona; ispred njega nalazi se trpeza koja gleda na istok; a ispred nje trpeza koja gleda na zapad – ova je samo jednom korišćena. Ostatak građevine bio je popunjen stolicama. Gledali smo šta radi pastva

* Lujza fon Meklenburg-Strelie (1776-1810), kraljica Pruske, supruga Fridriha Vilhelma III.

te nismo skinuli šešire. Mnogi prisutni, kad dođu na svoje mesto, vadili su svilene šalove iz ukrašenih torbica; vezivali su ih u obliku četvorougla; utisak je poseban: na gornjoj ivici šala bilo je nešto što je podsećalo na zlatni vez, ali to je verovatno bio filakterion. Oni su povremeno ustajali i čitali. Sve što je čitano bilo je na nemačkom, međutim, dosta toga pevano je na hebrejskom uz divnu muziku; neke od pesama potiču iz davnih vremena, verovatno još iz Davidovog doba. Glavni rabin dosta je pevao sam, bez muzike. Pastva je čas sedela čas stajala; nisam primetio da bilo ko kleči.

Popodne smo proveli u Potsdamu, oblasti palata i vrtova. Nova palata (u kojoj živi naš krunski princ), još je lepša od one u Berlinu. Tu smo videli odaje Fridriha Velikog, njegov pisači sto, stolicu koju su izgrizli njegovi psi itd. Takođe smo posetili i crkvu sa njegovim grobom, sasvim običnim i bez ikakvog natpisa, po njegovoj želji. Pravi dragulj je *Sans Souci*, njegova omiljena palata; hodali smo po vrtu, načinjenom po starom strogom stilu, sa pravilnim drvoredima koji se protežu od središta, sa veoma lepim nizom terasastih vrtova koji se uzdižu jedan iznad drugog, prepunih stabala narandže. Količina umetnosti koja je primenjena u čitavom Potsdamu je čudesna, neki krovovi palata bili su nalik šumama postamenata. Zapravo mi se čini da u berlinskoj arhitekturi postoje dva principa: Na krovu, gde god je pogodno, postavi ljudsku figuru; najbolje će biti da stoji na jednoj nozi. Gde god ima prostora na

tlu, postavi ili kružnu grupu bisti na postamentima, kao da su u razgovoru, i neka sve gledaju unutra – ili kolosalnu statuu čoveka koji ubija, koji će ubiti, koji je ubio (sadašnje vreme se preferira), zver; što je životinja bodljikavija, to bolje – zapravo je zmaj prava stvar, ali ako to prevazilazi umetnika može se zadovoljiti lavom ili prasetom.

Načelo ubijanja životinja svuda je sprovedeno s nemilosrdnom monotonijom te neki delovi Berlina podsećaju na fosilne ostatke klanica. Ekspedicija u Potsdam potrajala je šest sati.

21. jul

Lidon je otišao na nemačku službu u Berlinsku katedralu. Ja sam prisustvao samo engleskoj (jutarnjoj) u prostoriji, za tu svrhu iznajmljenoj, u palati Monbižu. Dok je Lidon bio na večernjoj službi, šetao sam po Lustgartenu gde je gomila ljudi sedela na klupama ili stepeništu muzeja a brojna deca su se igrala; omiljena zabava bila im je igranje ukруг, držeći se za ruke, sve pevajući kratku pesmu čije reči nisam uspeo da uhvatim. Kad bi naišla na nekog psa, smesta bi počela da igraju oko njega pevajući mu svoju pesmu i okrećući se k njemu; pas bi isprva bio veoma zbunjen ovim novim oblikom zabave, ali bi ubrzo shvatio da se to ne može podneti i da se mora pobeći po svaku cenu. Takođe sam sreo jednog veoma finog nemačkog gospodina koji je dokono lutao kao i ja, i kratko s njim porazgovarao; bio je veoma blagonaklon u otkrivanju smisla onoga

šta hoću da kažem, pomažući mi u rečenicama na mom veoma lošem nemačkom, ako bi se uopšte smele nazvati nemačkim. Opet, nemački koji sam govorio bio je dobar koliko i engleski koji sam čuo za doručkom tog jutra, jer kad sam poručio hladnu šunku konobar, donevši nešto sasvim drugo, nagnu se preko stola i u poverenju reče: *U minutu donećem zi hladna žunka.*

U 10.15 krenuli smo za Dancig, u koji smo dospeli u veoma dobrom stanju u 10 ujutro.

22 jul.

Ostatak dana proveli smo u obilasku katedrale, u istraživanju i otkrivanju ovog fantastičnog starog grada. Ulice su uske i krivudave, kuće veoma visoke, skoro svaka je na vrhu ukrašena neobičnim ornamentima, puna neobičnih krivina i cikcakova. Katedrala je pružila veliki užitak. Proveli smo tri sata u crkvi i još toliko na vrhu tornja koji je visok 328 stopa i pruža veličanstveni pogled na stari grad, okuke Moldana i Visle i dalje prema Baltiku. U crkvi smo videli veliku sliku, Memlingovu, Strašnog suda, jedno od najvećih čuda koje sam video: tu se nalazi na stotine likova, skoro svako lice pažljivo je obrađeno kao minijturni portret; neki od zlih duhova pokazuju neobuzdanu moć imaginacije umetnikove, međutim, previše su groteskni da bi bili strašni. Crkva je bila puna oltara i delova oltara (premda je sada luteranska), njihova je opšta odlika da imaju vrata sa iluminacijama sa obe stane a

pored njih je duboki reljef obojen i pozlaćen skoro do preteranosti i uglavnom predstavlja raspeće. Na jednom, na kojem Gospod naš nosi krst, primetio sam jednu novinu; stub je učvršćen u zemlji, završava se zavrtnjem koji prolazi kroz najviši deo krsta, a tu na kraju zavrtnja nalazi se đavolak koji pokušava da ga zavrti te tako da oteža napor nošenja krsta. Skoro pod tavanicom nalazi se ogromno raspeće koje počiva na gredi načinjenoj od kipova dve uplakane žene, obe veće od prirodne veličine.

U dve sakristije videli smo sjajnu zbirku starih odora, relikvija, muzičkih instrumenata, samo misnica sam nabrojao 75! Tu su takođe bile dve vesike (veoma retke), to jest šuplje posude načinjene od izrezbarenih šipki u kojima se nalazi kip Device Marije. Svaki par naspramnih šipki trebalo bi da predstavlja ribu (IXΘΥΣ). Visile su na lancima sa tavanice. Čitava crkva bela je i zlatna iznutra, veoma visoka i prepuna sjajnih stubova.

Uveče smo se prošetali vrativši se nazad u sumrak kroz uzanu aleju, prošli pored vojnika na straži na sredini ulice, sa bajonetom; oštro nas je pogledao, ali nas nije uznemiravao.

U hotelu je bio jedan papagaj; obraćali smo mu se sa Lepi Pol; on bi okrenuo glavu na stranu, porazmislio bi, ali nije se izjašnjavao. Konobar nas je obavestio da je razlog za njegovo ćutanje taj što *Er spricht nicht English; Er spricht nicht Deutsch*. Izgleda da je nesrećna ptica govorila samo meksikanski!

Ne znajući ni reči tog jezika, mogli smo samo da žalimo.

23. jul

Malo smo prošetali i kupili nekoliko fotografija te u 11.39 krenuli za Kenigzberg. Na putu do stanice naišli smo na najveći primer *Uzvišene pravde* kojem sam ikada prisustvovao. Jednog dečaka vodili su na sud, ili u zatvor (verovatno zbog džeparenja). Sprovođenje zadatka bilo je povereno dvojici vojnika u paradnoj uniformi koji su svečano stupali, jedan ispred dečaka drugi iza; sa bajonetima, naravno, kako bi bili spremni da deluju, ako bi ovaj pokušao da beži...

Pejzaž između Danciga i Kenigzberga veoma je jednoličan. Prošli smo pored jedne kolibe blizu Danciga, sa gnezdima na krovu koje su nastanjivale nekakve dugonoge ptice, ždralovi, pretpostavljam, pošto nam nemačke dečje knjige kažu da svoja gnezda grade na krovovima i da imaju visoki moralni cilj odnošenja nevaljale dece.

Stigli smo u Kenigzberg oko 7, i smestili se u *Deutsches Haus*.

10.30. Čuli smo piskavi zvuk na ulici; pogledao sam napolje i video policajca (ili nekoga od te fele). Polako je koračao sredinom ulice i svakih nekoliko jardi se zaustavljao, uzimao instrument u usta i proizvodio zvuk nalik dečjoj trubici. Isti zvuk sam čuo i u Dancigu, oko ponoći, i pripisao ga nekim dečacima-lutalicama.

24. jul

Izašao sam sam u šetnju, pošto Lidonu nije bilo dobro, i pored ostalog otišao na vrh tornja crkve Svetog Nikole odakle sam imao odličan pogled na grad. Lov na crkvenjaka sa ključem, ispitivanje, kada smo krenuli na toranj, o svemu na vidiku bilo je preveliko opterećenje za moju skromnu zalihu nemačkog. Delovi grada koje sam posetio bili su sasvim obični, ali kasnije sam shvatio da sam promašio najstariji deo.

Uveče smo više od dva sata sedeli u Birzegartenu slušajući muziku i posmatrajući domaće stanovništvo kako uživa, što su oni činili veoma temeljno. Stariji su sedeli za malim stolovima (četvoro do šestoro za svakim), žene su donele svoj ručni rad, dok je dece bilo posvuda, obično u grupama od četvoro do petoro, sva su se držala za ruke. Konobari su trčkarali naokolo ili čekali porudžbine, ali čini se da se nije mnogo pilo. Sve je bilo mirno i pristojno kao u londonskoj dnevnoj sobi. Činilo se da se svi međusobno poznaju i više je nalikovalo na scenu iz domaćeg života nego ono što smo videli u Briselu.

Odsedajući u *Deutsches Haus* imali smo neuobičajenu privilegiju – mogli smo da zvonimo koliko smo hteli; nije bilo nikakvih ograničenja. Prosečno vreme odgovora na zvono bilo je od 5 do 10 minuta; a da bi se željeno dobilo od pola časa do 45 mint.

25. jul

Dan za šetnju, ali nema se šta zabeležiti, izuzev toga da su neke radnje imale natpise na nemačkom i hebrejskim slovima. Uveče sam otišao u pozorište, koje je bilo dobro u svakom pogledu, veoma dobro u pevanju i donekle u glumi. Drama se zvala *Anno 66* ali mogao sam da uhvatim tek poneku reč, tako da imam nejasnu predstavu o zapletu. Jedan od likova bio je *dopisnik engleskih novina*. To posebno stvorenje našlo se usred vojnog logora (pored Sadove), odeveno skoro sasvim u belo, veoma dugačak frak, visoki šešir. Reklo je *morning* kao uobičajeni izraz, kada je prvi put izašlo na scenu, a potom je govorilo nečim za šta pretpostavljam da je nepravilan nemački. Čini se da su ga vojnici gledali kao budalu a karijeru je završilo tako što je upalo u doboš.

Dve najprodavanije stvari u Kenigzbergu *trebalo* bi da budu (pošto zauzimaju više od polovine radnji), rukavice i vatrometi. Pa ipak sam video brojnu gospodu kako ide bez rukavica; možda se upotrebljavaju kao zaštita pri paljenju vatrometa.

26. jul

Ujutro smo posetili katedralu, lepu staru građevinu, pa potom vozom u 12.54 krenuli za Sankt Peterburg (ili Peterburg, kako se obično naziva), u koji smo dospeli tačno u 5.30 narednog dana, što je vožnja od 28 i po sati! Na nesreću, u kupeu je bilo predviđeno samo četiri mesta za spavanje, a pošto su

tu bile još dve dame i jedan gospodin, ja sam spavao na podu s torbom i kaputom pod glavom; iako to nije bio naročiti luksuz, bilo je prilično udobno da se prespava čitava noć. Za gospodina se ispostavilo da je Englez koji u Peterburgu živi 15 godina a sada se vraća iz Pariza i Londona. Bio je veoma ljubazan da odgovori na naša pitanja i da nam ukaže na to šta da vidimo u Peterburgu, upoznavajući nas s ruskim jezikom, međutim, upozorio nas je na krajnje loše izgledе onoga što nas očekuje, pošto malo ko govori išta drugo osim ruskog. Kao primer neobično dugih reči u tom jeziku, naveo mi je sledeću:

ЗАЩИЩЮЩХСЯ,

što zapisano na našem jeziku izgleda ovako: *zaščiščuščsja*; ova uznemirujuća reč jeste genitiv plurala participa i znači: *od onih koji se brane*.

Pokazao se kao veoma prijatna dopuna našem društvu, tako da smo on i ja odigrali tri partije šaha narednog dana, što možda ne bi trebalo da zabeležim pošto su se sve okončale mojim porazom.

Čitava oblast od ruske granice do Peterburga savršeno je ravna i nezanimljiva, osim povremene pojave seljaka, sa uobičajenom krznenom kapom, tunikom i opasačem, tu i tamo crkva sa kružnom kupolom i četiri manje kupole oko nje, vrhovi su zelene boje a sve ukupno izgleda (kao što reče naš prijatelj), kao karafindl.

Na jednoj stanici gde smo se zaustavili za ručak bio je čovek koji je svirao gitaru sa panovom frulom pričvršćenom na vrhu i zvonima tu negde

i sve je uspevaao da svira u ritmu i taktu; ovo mesto je značajno i po tome što smo prvi put probali domaću čorbu, *Щу* (izgovara se šči), koja je sasvim jestiva, premda je imala neki kiseli sastojak, verovatno potreban za rusko nepce... Pre nego što smo stigli, prijatelj nas je naučio rusko ime hotela *Gostinlica Kle*, pošto je smatrao da ćemo zvati ruskog vozara, međutim, olakšanje je bilo kada nas je dočekao čovek, zaposlenik *Hotel de Russie*, koji nam se obratio na nemačkom, stavio na omnibus i pobrinuo se za prtljag. Posle večere imali smo vremena samo za kratku šetnju, ali bila je puna čuda i novina. Ogromna širina ulica (one manje važne bile su šire od bilo koje u Londonu), male droške koje su jurcale okolo uopšte ne vodeći računa da li će nekoga zgaziti (uskoro smo naučili da moramo biti veoma pažljivi, pošto nikada ne upozoravaju ma kako da se nađu blizu), ogromni osvetljeni natpisi na radnjama, gigantske crkve, s plavim kupolama i prekrivene zlatnim zvezdama, zbunjujući žamor domaćeg stanovništva – sve to doprinelo je čudu naše prve šetnje po Peterburgu. Prošli smo pored jednog svetilišta, divno ukrašenog i pozlaćenog i spolja i iznutra, u kojem su bili raspeće, slike itd. Skoro svi siromasi koje smo susretali skidali su kapu s glave, poklonili bi se i nekoliko puta prekrstili – neobičan prizor u užurbanoj gomili.

28. jul

Ujutro smo otišli do velike crkve Svetog Isaka, ali nije bilo nade da se razume bilo šta od službe pošto je bila na slovenskom. Nije bilo muzičkih instrumenata koji bi pratili pojanje nego su uspevali da postignu divni učinak samo svojim glasovima. Crkva je velika četvrtasta građevina, razdeljena na četiri jednaka dela, brod, transepti i središnji prostor nalaze se pod velikom kupolom (koja je spolja sasvim pozlaćena); ima tako malo prozora da bi bilo sasvim mračno unutra da nema velikog broja ikona sa svećama pred njima. Pred svakom ikonom ima mesta samo za dve velike sveće ali ima dosta postolja za male sveće a njih donose oni koji se pred njima mole, pale ih i postavljaju. Jedina uloga pastve bila je da se klanja i da se krsti, ponekad da klekne i da čelom dodirne pod. Čovek bi se ponadao da je u ovome prisutna lična molitva, ali to ne može biti slučaj kod svih; video sam da to čine sasvim mala deca, s izrazom lica koji govori da tome ne pridaju nikakvo značenje; jednom malom dečaku (koga sam jedno popodne video u crkvi u Kazanju), kojeg je majka terala da kleči i da čelom dodiruje pod, nije moglo biti više od tri godine. Sve to klanjanje i krštenje činili su i pred ikonama, i ne samo to, dok sam stajao napolju i čekao Lidona, (izašao sam kada je započela služba), primetio sam da to čine i kada prelaze prag crkve pa čak iako se nalaze preko puta veoma široke ulice. Uzak trotoar prostirao se pravo preko puta tako da bi svako ko se vozi ili hoda

mogao da kaže u kom trenutku se nalazi nasuprot crkve.

Krštenje, usput rečeno, teško bi se moglo tako nazvati, pošto se sastoji od dodirivanja desnim kažiprstom, čela, grudi, levog ramena, desnog ramena; to se obično čini triput, svaki put uz naklon, a potom četvrti put bez naklona.

Odežda sveštenika je sjajna a procesija i tamjan podsetili su me na katoličku crkvu u Briselu, ali što više čovek posmatra ove blistave službe, s brojnim izazovima za čula, to mu je više na srcu, kako mislim, jednostavna (po mom mišljenju realnija), služba engleske crkve.

Previše kasno sam doznao da je ovde jedina engleska služba ujutro, tako smo po podne šetali tamo-amo po ovom čudesnom gradu. Toliko se razlikuje od bilo čega što sam do sada video da mislim da bi trebalo da budem zadovoljan samo time što po njemu lutam. Prošli smo čitavom dužinom Nevskog bulevara koji je dugačak otprilike tri milje, s velikim brojem sjajnih građevina; mora biti da je jedna od najlepših ulica na svetu; završava se (verovatno) najvećim trgom na svetu, trgom Admiraliteta (Площадь), koji je dugačak jednu milju; pročelje Admiraliteta zauzima veći deo jedne strane.

Tu se nalazi lepa konjanička statua Petra Velikog. Donji deo nije obrađeni postament nego je ostavljen kao prava stena u prirodnom stanju. Konj se propinje i gazi zmiju pred sobom. Da je postavljen

u Berlinu, Petar bi svakako bio zauzet ubijanjem čudovišta, ovde ga i ne primećuje; u stvari, ovde načelo ubijanja zveri nije poznato. Videli smo dve ogromne statue lavova, koji su tako bolećivo pitomi da se obojica igraju velikom loptom, kao mačići.

Bili smo na veoma dobroj večeri u restoranu, započevši sa *uju* za koju sam otkrio da nije uvek i neizostavno kisela, čega sam se pribojavao.

29. jul

Dan sam započeo kupovinom mape Peterburga, i malog rečnika. Za ovo drugo se činilo da će biti od velike koristi – tokom dana (dobar deo protekao je u besplodnim posetama), četiri puta smo uzeli droške – dva od hotela, kada smo udesili da nam ih pozove portir a za druga dva morali smo se pobrinuti sami. Ovde dajem primer jedne preliminarne komunikacije:

Ja: Gostilnica Kle.

Vozar (brzo izgovara rečenicu u kojoj možemo da razaberemo samo *tri grošen*. Tri grošen – 30 kopejki?)

Ja: Dvadsat kopejki.

Vozar (prezirno): Tridsjat!

Ja (odlučno): Dvadsjat.

Vozar (nagovarajući): Dvadsjat pjat?

Ja (držanjem osobe koja je rekla svoje i nema nameru da se dalje raspravlja): Dvadsjat. (Tada uzimam Lidona pod ruku i polako se udaljavamo, u potpunosti zanemarujući povike vozara. Kada smo

odmakli nekoliko jardi, čujemo kloparanje za nama; vozi naspram, zaustavlja nas.)

Ja (dostojanstveno): Dvadsjat?

Vozač (s oduševljenim osmehom): Da! Da! Dvadsjat! (I mi uskačemo.)

Ovako nešto zabavno je jedanput, ali ako bi činilo neophodni postupak za iznajmljivanje kola u Londonu, vremenom bi postalo tegobno.

Nakon večere posetili smo tržnice, koje su veliki blokovi građevina okruženi malim radnjama pod kolonadama. Mislim da ima 40 ili 50 u kojima se prodaju rukavice, okovratnici i tako to. Našli smo i dvanaestak radnji u kojima se prodaju ikone, od malih jednostavnih crteža veličine jednog ili dva inča do detaljno obrađenih slika od jedne stope ili više, na kojima su lica i ruke pozlaćeni. Neće ih biti lako kupiti, pošto prodavci u radnjama ne govore ništa drugo osim ruskog.

30. jul

Uputili smo se u dugu šetnju gradom, verovatno 15-16 milja sveukupno – ovde su razdaljine ogromne; kao da se krećeš po gradu divova. Posetili smo katedralnu crkvu u tvrđavi, koja je velika gomila zlata, dragog kamenja i mermera; više veličanstvena nego lepa. Naš vodič bio je ruski vojnik (zvanične poslove, kako se čini, obavljaju vojnici), čija objašnjenja, na njegovom maternjem jeziku, nisu bila od veće koristi. Grobnice careva počev od Petra Velikog (izuzev jednog), nalaze se

ovde; sve su nalik jedna drugoj, od belog mermera sa zlatnim ornamentima na svakom uglu, masivni zlatni krst nalazi se na vrhu i natpis na zlatnoj ploči – drugih ukrasa nema.

Ima veliki broj ikona svuda po crkvi, sa svećom koja gori pred njima, i kutijama za priloge. Video sam jednu sirotu ženu pred ikonom Svetog Petra sa bolesnim detetom u naručju; najpre je dala novčić vojniku na straži, koji ga je stavio u kutiju, potom je otpočela dugi niz krštenja i naklona sve vreme umirujuće govoreći sirotom detetu. Čovek je skoro mogao pročitati na njenom umornom i zabrinutom licu da veruje u to da će ono što čini nekako umilostiviti Svetog Nikolu da pomogne njenom detetu.

Iz tvrđave smo prešli na Vasiljevsko ostrvo i dugo šetali; nazivi radnji bili su skoro svi na ruskom. Shodno tome, kako bismo nabavili malo hleba i vode u jednoj maloj radnji, pronašao sam te dve reči u rečniku, *hlaib* i *vada*, i to smo našli da je dovoljno za trgovinu.

Uveče, kada sam ušao u sobu, video sam da nema vode za ujutro, niti peškira a da bi se čitavoj stvari dodalo na uzbuđenju, zvono (za dozivanje nemačkog sobara), odbilo je da zvoni. U ovoj hitnoj situaciji morao sam da siđem i da nađem služitelja, srećom čoveka koji je zadužen za moj hodnik. Pun nade obratio sam mu se na nemačkom, ali nije vredelo – samo je odlučno vrteo glavom; tako sam bio primoran (nakon brze konsultacije sa

rečnikom), da zahtev ponovim na ruskom, što sam učinio na veoma jednostavan način, izostavljajući sve osim glavnih reči.

31. jul

Naš saputnik, gospodin Aleksandar Mjuir, posetio nas je i pozvao da sutradan posetimo Peterhof i na večeru. Dan smo posvetili obilasku Ermitaža (to jest kolekciji slika u Zimskom dvorcu), i manastira Aleksandra Nevskog.

U Ermitažu, gde smo nameravali da se usredsredimo samo na slike, dopali smo šaka vodiča koji nam je pokazao skulpture i sve ostalo, ne obraćajući pažnju na našu želju da vidimo galeriju insistirao je da nas provede kroz svoj odeljak i da zaradi dnevnicu. To je svakako veličanstvena kolekcija drevne umetnosti, sakupljena po ceni koja se ne može izračunati.

Slike smo mogli videti samo delimično i u žurbi, ali i one su, kao i skulpture, činile dragocenu kolekciju. U jednoj od velikih odaja bio je uglavnom Muriljo, potom ljupko *Uspenje Bogorodice* i jedna *Jakovljeva vizija*. Druga odaja bila je puna Ticijana. Nemajući vremena za sve, čak ni za polovinu zbirke, prešli smo na holandsku školu da vidimo remek-delo Paula Potera, sliku koju je opisao Mari, na kojoj su predstavljene, sa izuzetnim humorom, scene iz lova na razne vrste, lavove, medvede itd, kao i završni skup svih životinja koje hoće da uhvate i pogube lovca i pse.

Izdavač: Blum izdavaštvo, Beograd
Sedište redakcije: Poručnika Spasića i Mašere 88, Beograd
Mejl: redakcija@blumizdavastvo.rs
Grafički dizajn: ÜberCool
Štampa: Caligraph, Beograd, 2024.
Tiraž: 1000
ISBN: 978-86-6070-066-9

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Народна библиотека Србије, Београд

821.111-82

КЕРОЛ, Луис, 1832-1898
Dnevnik s putovanja u Rusiju i druga čudesa / Luis Kerol ; pri-
ređivanje, pogovor i prevod
s engleskog Dejan Acović. - Beograd : Blum izdavaštvo, 2024 (Beo-
grad : Caligraph). - 248 str.
; 20 cm. - (Edicija Kirka / Blum izdavaštvo, Beograd)

Autorova slika. - Antologijski izbor. - Tiraž 1.000. - Str. 238-248:
Luis Kerol – večiti dečak
engleske književnosti / Dejan Acović.

ISBN 978-86-6070-066-9

a) Керол, Луис (1832-1898)

COBISS.SR-ID 151917577
